

Dr Joanna Plak – WSP TW WARSZAWA

RÓŻNE OBLICZA SAMOTNOŚCI SENIORA?

Ur. w 1982 r. w Lublinie W I. 2001-2005 studia na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych w Instytucie Polityki Społecznej na Uniwersytecie Warszawskim. Od 10.2005 roku praca w Wyższej Szkole Pedagogicznej TWP w Warszawie jako wykładowca, pracownik naukowo – dydaktyczny. W r. 2010 doktorat z nauk politycznych na Uniwersytecie Warszawskim Zainteresowania: gerontologia społeczna, zabezpieczenie społeczne, włoska polityka społeczna. Autorka i redaktorka trzech książek oraz autorka ponad 30 artykułów poświęconych tematyce społeczno – ekonomicznej. Od 2006 roku członkini Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej, od 2012 roku członkini Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego.

WSTĘP

Niniejszy artykuł ma za zadanie przybliżyć różne aspekty samotności seniorów – mieszkańców włoskiego regionu Emilia Romagna. Samotność osób starszych jest bardzo poważnym problemem we Włoszech. Zmiana struktury rodziny włoskiej, rozluźnienie więzi międzypokoleniowych sprawiają, że osoby starsze często są skazane na samotność i wykluczenie. Taki stan determinuje niekorzystne zmiany w ich zdrowiu fizycznym i psychicznym, a to rodzi obciążenia finansowe dla budżetów regionalnych. W artykule zostaną zaprezentowane wyniki badań przeprowadzonych wśród mieszkańców tego regionu, mające na celu przybliżyć metody przystosowania seniorów do samotności oraz sposoby radzenia sobie z tym uciążliwym stanem. Zostaną także omówione wybrane usługi świadczone przez poszczególne instytucje mające na celu zapobieganie wykluczeniu i marginalizacji społecznej seniorów. Jak również zostaną zaprezentowane fragmenty wypowiedzi osób starszych – mieszkańców Emilii Romagny na temat samotności.

Dla większej przejrzystości artykułu wyodrębniono w nim następujące podtytuły: samotność seniora w ujęciu teoretycznym, samotność a marginalizacja i wykluczenie osoby starszej, kryzysy w starości i sposoby ich przewyżczania (ze szczególnym uwzględnieniem) samotnych seniorów, wsparcie instytucjonalne i pozainstytucjonalne samotnego seniora, style życia (samotnych) seniorów, formy przystosowania osoby starszej do samotności, badania własne - prezentacja wyników, seniorzy z regionu Emilia Romagna i ich doświadczenia związane z samotnością, podsumowanie.

1. SAMOTNOŚĆ SENIORA W UJĘCIU TEORETYCZNYM

W literaturze tematu można odnaleźć wiele definicji samotności osób starszych. Na potrzeby niniejszego artykułu wybrałam dwie z nich, moim zdaniem najlepiej opisujące to zjawisko. Według pierwszej z nich samotność to „stan psychiczny odczuwania bliskiej osoby i/lub towarzystwa oraz opuszczenia przez innych ludzi bądź życie w izolacji od innych osób, bez

bliskich, rodziny, przyjaciół czy znajomych”². Kolejna stanowi, iż „samotność utożsamia się ze stanem obiektywnym, związanym z brakiem kontaktów międzyludzkich, doświadczeniem niedostatku komunikacji i związków społecznych, można ją rozważać w sytuacji izolacji, odosobnienia(...) może być stanem świadomie wybranym lub efektem zdarzeń losowych”³

Z powyżej zaprezentowanych definicji wynika, że samotność utożsamiana jest z brakiem reakcji międzyludzkich. Włoscy respondenci wskazywali, że dla nich jest ona jednoznaczna z brakiem: rodziny (współmałżonka lub dzieci, wnuków), znajomych lub życzliwej osoby. Pojęciem często utożsamianym z samotnością jest osamotnienie. Zgodnie z definicją zaproponowaną przez profesor S. Steuden łączy się ono z: „doświadczeniem przez osobę poczucia braku bliskich więzi i wspólnotowości z innymi ludźmi, odzwierciedla przykry stan psychiczny wynikający z niedostatecznej liczby i jakości kontaktów społecznych, łączy się z cierpieniem i bólem psychicznym”⁴. Można ją utożsamiać z samotnością emocjonalną. Osamotnienie często prowadzi do depresji i innych zaburzeń psychicznych. Samotność może występować razem z osamotnieniem, chociaż nie jest to konieczny warunek.

2. SAMOTNOŚĆ A MARGINALIZACJA I WYKLUCZENIE OSOBY STARSZEJ

Samotność prawie zawsze prowadzi do marginalizacji lub wykluczenia osób starszych, które jej doświadczają. Osoby takie nie utrzymują kontaktów ze swoim bliskim lub dalszym otoczeniem z powodu świadomego wyboru lub (częściej) z po-

wodu braku takiej możliwości. Samotni seniorzy z Emilia Romagna, którzy nie uczestniczą w życiu społecznym i kulturalnym, jako główny powód wskazują bariery architektoniczne i komunikacyjne, a nie problemy finansowe. W innych regionach Włoch to właśnie niedostateczna ilość pieniędzy, a wręcz ubóstwo wskazywane są jako przyczyny utrudniające aktywizację na polu społecznym i kulturalnym. Mieszkańcy badanego regionu wskazywali również na przemoc fizyczną i psychiczną, której doświadczają ze strony swoich opiekunów i która powoduje, że są spychani na margines życia społecznego. Choroby (zwłaszcza starzenie patologiczne, któremu towarzyszy jednocześnie występowanie kilku chorób) również narażają seniorów na wykluczenie społeczne, Ostatnim ze wskazanych czynników jest pobyt w domu pobytu stałego (odpowiednik naszych domów pomocy społecznej). Osoby, które tam przebywają często tracą ochotę do jakiegokolwiek aktywności, a wręcz do życia. Znane są przypadki popełniania samobójstw przez pensjonariuszy, a te w przypadku seniorów przeważnie są udane.

3. KRYZYSY W STAROŚCI I SPOSOBY ICH ROZWIĄZYWANIA

W każdej fazie cyklu życia człowiek musi się zmierzyć z różnymi sytuacjami kryzysowymi. Szczególny charakter mają kryzysy występujące u schyłku życia ludzkiego. Do najczęściej występujących kryzysów w życiu osób starszych można zaliczyć: utratę zdrowia, kondycji i atrakcyjności fizycznej; utratę bliskich osób; utratę statusu społecznego i ekonomicznego; utratę poczucia przydatno-

² A. Zych. Słownik gerontologii społecznej. Wyd. Akademickie Żak. Warszawa 2001, s.192

³ S. Steuden. Psychologia starzenia się i starości. Wyd. Naukowe PAN. Warszawa 2012, s.69

⁴ ibidem

ści i prestiżu; zbliżając się perspektywę śmierci; przejście na emeryturę; opuszczenie domu przez ostatnie dziecko; wdowieństwo; przewlekłą chorobę; zmianę miejsca zamieszkania⁵.

Jednym z najpoważniejszych kryzysów w życiu osób starszych jest przejście na emeryturę, uznawane za początek starości. Przejście na emeryturę jest procesem długotrwałym, obejmującym siedem faz (Atchley). I – faza oddalona w czasie (wiek średni, jednostka pracuje i nie przygotowuje się do emerytury), II – przedemerytalna (zbliżanie do wieku emerytalnego, skutkuje opracowaniem planów związanych z emeryturą), III – miesiąca miodowego (radość z przejścia na emeryturę; realizowanie działań, na które do tej pory nie było czasu), IV – rozczarowania (rozczarowanie obecnym stanem; nie wszystkie plany udało się zrealizować; pojawia się rozgoryczenie); V – zmiany kierunku (człowiek myśli co mógłby zrobić ze sobą, jak zmienić swoje dotychczasowe zachowania), VI – stabilizacji (człowiek przywykł do rutyny związanej z przebywaniem na emeryturze, jest świadomy swoich możliwości i ograniczeń, przystosował się do bycia emerytem), VII - końcowa (na skutek różnych okoliczności człowiek przestaje otrzymywać emeryturę, bo np. wraca do pracy)⁶.

Kolejny czynnik kryzysogenny to utrata zdrowia. Jednostka sama decyduje o tym, czy dana choroba jest kryzysem w jej życiu, czy też nie. Na kryzysogenność choroby wpływają takie jej cechy, jak: stopień ciężkości schorzenia, reakcje i postawy wobec choroby, interpretacja

i znaczenie przypisywane chorobie przez człowieka, postawy innych wobec chorego, konsekwencje społeczno – ekonomiczne wynikające z choroby; wypadanie z ról społecznych⁷.

Śmierć i żałoba, również są zaliczane do wydarzeń kryzysowych. Człowiek starszy może przejawiać takie postawy wobec śmierci, jak: pozytywna (akceptuje śmierć, jest na nią gotowy), obronna (nie akceptuje śmierci, nie jest na nią gotowy), lękowa (boi się śmierci). Śmierć współmałżonka jest uznawana za najbardziej stresogenny czynnik w życiu osoby starszej.

Dla osób starszych bardzo stresującym wydarzeniem jest także zmiana miejsca zamieszkania; zarówno w przypadku przeprowadzki do dzieci, jak i przeprowadzki do domu spokojnej starości. Wiąże się to ze zmianą nawyków, koniecznością przystosowania do nowego otoczenia. Senior uświadamia sobie, że nie jest już tak sprawny, by samodzielnie zaspokajać swoje potrzeby we własnym mieszkaniu.

Jak dowodzi L. Dyczewski „ostatnie lata życia zależą w dużej mierze od tego, jak dana osoba rozwiąże swoje kryzysy związane z procesem starzenia się”⁸. Nie wszystkie osoby starsze biernie poddają się kryzysom. Część z nich próbuje z nimi walczyć. Najczęściej spotykane strategie radzenia sobie z kryzysami to: ucieczka w świat wspomnień, ucieczka w filmy/książki, waloryzacja aktualnej sytuacji, ucieczka w aktywność religijną/działalność społeczną.⁹ Z kryzysu można wyjść na kilka sposobów: wrócić do stanu sprzed kryzysu, zmienić się/rozwinąć/odkryć nowe możliwości; zredukować na-

⁵ B. Szatur-Jaworska., P. Błędowski., M. Dzięgielewska. Podstawy gerontologii społecznej..., s.72

⁶ Ibidem, s.74

⁷ Ibidem, s.75

⁸ L. Dyczewski. Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze. Lublin 1994, s.82

⁹ Ibidem, s.80

pięcie poprzez zachowania neurotyczne/psychotyczne np. poprzez wycofanie się z życia¹⁰.

Najbardziej skuteczną i najczęściej wybieraną przez osoby starsze metodą rozwiązywania kryzysów starości, jest bilans życia. Bilans życiowy to: „krytyczne ustosunkowanie się do doświadczonych wydarzeń, osiągnięć i niepowodzeń w przebiegu całego życia” (Susulowska M.) Może on być pozytywny lub negatywny. Do czynników determinujących bilans życiowy zalicza się: stopień zaspokojenia potrzeb przez jednostkę (im więcej potrzeb – uznanych za ważne- zostało zaspokojonych, tym większa szansa, iż bilans będzie pozytywny), dojrzałość emocjonalną i społeczną (im większa dojrzałość, tym większe szanse na pozytywny bilans), realizację celów uznanych za wartościowe (im więcej celów zostało osiągniętych, tym bardziej pozytywny bilans życia), aktualną sytuację życiową człowieka (człowiek schorowany, samotny nie będzie skłonny do oceny swojego życia jako pozytywnego)¹¹.

4. WSPARCIE INSTYTUCJONALNE I POZAINSTYTUCJONALNE SAMOTNEGO SENIORA W EMILII ROMAGNI¹²

Seniorzy mieszkający w Emilia Romagna mogą liczyć na wsparcie instytucjonalne. Do najpopularniejszych i najbardziej przydatnych usług można zaliczyć: opiekę sprawowaną w środowisku domowym, świadczoną przez asystentów seniora lub badanti; pomoc w przygotowaniu posiłków w domu lub catering; pomoc w robieniu zakupów; ćwiczenia i rehabilitację świadczoną w centrach pobytu dziennego; wolontariat; wspar-

cie finansowe; pomoc w dostosowaniu mieszkania do potrzeb seniora; pomoc w przemieszczaniu; dostarczanie leków do domu; ubezpieczenie od następstw przestępstwa/ kradzieży.

Asystent seniora to odpowiednio przeszkolona osoba, która pomaga starszym mieszkańcom Włoch w wykonywaniu codziennych czynności życiowych w środowisku domowym. Ma to na celu przedłużenie ich aktywności życiowej i umożliwienie jak najdłuższego pozostania we własnym domu. Podobne funkcje spełniają badanti. Są to migrantki, głównie z krajów wschodnich, jak: Rosja, Polska, Litwa, Łotwa. Oprócz opieki nad seniorem, zajmują się także domem. Z reguły mieszkają razem ze swoim podopiecznym.

Pomoc w przygotowaniu posiłków w domu jest stosunkowo popularną usługą w Emilii Romagni. Równie popularne jest dostarczanie posiłków do domu przez firmę cateringową, która wygrała stosowny przetarg. Posiłki są przygotowywane z uwzględnieniem zaleceń medycznych i dietetycznych. Centra pobytu dziennego umożliwiają osobom starszym spotkanie z innymi ludźmi, udział w zajęciach dostosowanych do ich potrzeb, niekiedy także rehabilitacji. Pobyt w Centrum jest możliwy w określonych godzinach, z reguły w dni powszednie.

Wolontariusze są bardzo pożądanymi przez samotne osoby starsze. Towarzyszą im w zakupach, czytają książki, rozmawiają. Zwłaszcza te dwie ostatnie usługi są doceniane przez seniorów. Nierzadko wolontariusz jest ich jedynym łącznikiem ze światem zewnętrznym. We Włoszech istnieją stowarzyszenia zrzeszające wolontariuszy wyspecjalizowanych w opie-

¹⁰ Ibidem, s.,83

¹¹ Ibidem, s.84

¹² www.regione.emilia.romagna.it

ce nad seniorami ze specjalnymi potrzebami, jak np. z chorobą Alzheimera lub Parkinsonem.

Wsparcie finansowe oferowane seniorom to głównie zasiłki celowe, umożliwiające częściowe pokrycie kosztów opieki/ badanti. Dostosowanie mieszkania do potrzeb seniorów to usługa umożliwiająca jak najdłuższe pozostanie osoby starszej w środowisku domowym. W ramach tej usługi możliwe jest uzyskanie wsparcia finansowego na zlikwidowanie barier architektonicznych i wprowadzenie rozwiązań umożliwiających osobie starszej samodzielne poruszanie się po mieszkaniu (np. sprzęt rehabilitacyjny, poręczce, wanny antypoślizgowe). Niesamodzielni seniorzy lub osoby starsze mające duże problemy w poruszaniu mogą liczyć na pomoc ze strony władz miejskich w postaci: zapewnienia im transportu do lekarza/szpitala. Region dysponuje środkami transportu dostosowanymi do potrzeb osób z dużymi problemami motorycznymi. Ubezpieczenie od przestępstw to z kolei usługa skierowana do osób starszych, które padły ofiarą kradzieży. Środki uzyskane z ubezpieczenia pomagają w częściowej rekompensacie straty. Warunkiem skorzystania z usługi jest zgłoszenie kradzieży do karabinierów (rodzaj policji we Włoszech) oraz wyrażenie zgody na objęcie ubezpieczeniem.

5. STYLE ŻYCIA (SAMOTNYCH) SENIORÓW

Niektórzy utożsamiają postawy wobec starości ze stylami życia seniorów. Nie są to jednak pojęcia tożsame. Postawa to: „stosunek człowieka do życia lub pewnych zjawisk, wyrażający jego poglądy; zaś styl życia to: „całokształt cech charakterystycznych dla zachowania się

jednostki lub zbiorowości ujawniający się zwłaszcza w życiu codziennym”¹³. Style życia seniorów badała m.in. Czerniawska, która wyróżniła sześć stylów wiodących: bierny, aktywny ruchowo, aktywny społecznie, skoncentrowany na domu, pobożny i edukacyjny.

W *stylu biernym* osoba starsza izoluje się od otoczenia, pozostaje w domu, zamyka się w sobie i wycofuje z życia; takie zachowanie często jest związane z występowaniem przewlekłej choroby somatycznej i obniżonym samopoczuciem. Dla *stylu aktywnego ruchowo* charakterystyczne jest to, iż osoba starsza podejmuje aktywność fizyczną, np. uprawia ogródek. Osoby preferujące *styl aktywny* społecznie uczestniczą w różnych stowarzyszeniach, działają aktywnie na rzecz innych ludzi, dzięki czemu czują się potrzebne i użyteczne. *Styl skoncentrowany na domu* umożliwia seniorom realizowanie się w wymiarze domatorskim (podejmuje różne aktywności w domu, ograniczając w ten sposób kontakty interpersonalne) lub rodzinnym (jednostka aktywnie uczestniczy w życiu rodziny, wykonuje różne zadania domowe). W *stylu pobożnym* osoba starsza angażuje się w różne inicjatywy religijne, aktywnie uczestniczy w życiu swojej parafii. Dla *stylu edukacyjnego* charakterystyczne jest to, iż osoba starsza uczestniczy w różnych formach edukacji, głównie w inicjatywach organizowanych przez uniwersytety trzeciego wieku¹⁴.

Ciekawą koncepcją poświęconą definiowaniu stylów życia realizowanych przez seniorów, zaproponował Francuz M.R. Pare. Wyróżnił on takie style, jak: odejście/wycofanie się, styl rodzinny, walczący, uczestniczenia w życiu społecznym. Dla *odejścia/wycofania się*, znamienne jest to,

¹³ www.encyklopedia.pwn.pl

¹⁴ S. Steuden. Psychologia starzenia się....., s.90-91

iz osoba starsza przestaje angażować się w życie, następuje zerwanie kontaktów z otoczeniem i śmierć społeczna. W *stylu rodzinnym* osoba starsza w pełni angażuje się w życie rodziny, nawet kosztem innych aktywności. Przy *stylu walczącym* osoba walczy, zabiega o prawa ludzi starszych i poprawę ich sytuacji społecznej. *Styl uczestniczenia w życiu społecznym*, opiera się na aktywności społecznej i pracy wolontarystycznej ludzi starszych¹⁵.

6. FORMY PRZYSTOSOWANIA OSOBY STARSZEJ DO SAMOTNOŚCI

Samotna osoba starsza może przystosować się do tego stanu w sposób pozytywny lub negatywny.

Do pozytywnych form przystosowania do samotności zaliczamy: wolontariat, intensyfikację spotkań ze znajomymi, zajęcie się hobby, uczęszczanie na zajęcia organizowane przez uniwersytety trzeciego wieku, uczęszczanie na zajęcia organizowane przez dzienne centra pomocy, spisywanie wspomnień w formie pamiętnika. Wolontariat świadczony przez osoby starsze może być skierowany do ich mniej sprawnych rówieśników lub do dzieci. W przypadku pierwszym umilają oni czas innym seniorom, rozmawiając, czytając książki; w drugim przypadku występują w charakterze babci, dziadka maluchów przebywających w specjalistycznych instytucjach. Seniorzy uczestniczący w zajęciach organizowanych przez uniwersytety trzeciego wieku twierdzą, że jest to bardzo dobry sposób na poznanie nowych ludzi, oderwania się od swojej samotności oraz poszerzenie horyzontów myślowych. Ciekawym sposobem walki z samotnością jest spisywanie wspomnień w formie pamiętników.

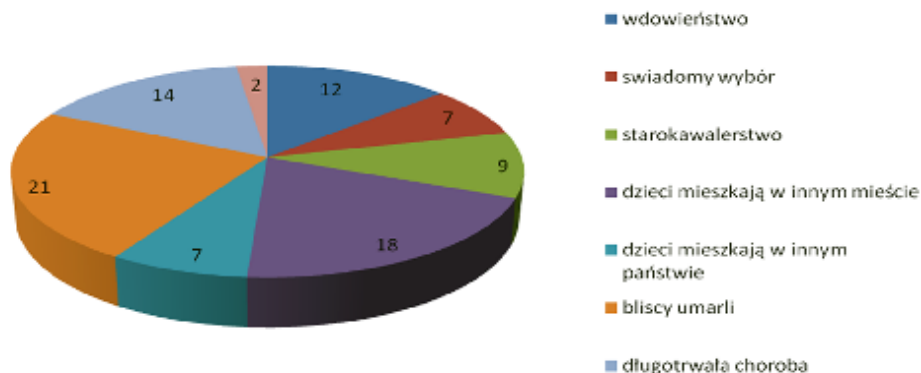
Większość seniorów pisze pamiętniki na własne potrzeby, żeby uporządkować swoje emocje oraz mieć do czego wracać w późniejszych etapach starości; niektóre z pamiętników są jednak publikowane. Do negatywnych form przystosowania do starości możemy zaliczyć: izolację, wycofanie się z życia społecznego; zamknięcie się w swoim świecie/ domu; stworzenie własnej, alternatywnej rzeczywistości (fikcyjny przyjaciel) oraz życie przeszłością. Takie formy są najczęściej wybierane przez osoby dla których zakończenie aktywności zawodowej lub utrata bliskiej osoby stały się jednocześnie momentem, w którym ich życie straciło sens. Często są to osoby niezadowolone ze swojego dotychczasowego życia, dla których bilans życia wypadł negatywnie.

7. BADANIA WŁASNE - PREZENTACJA WYNIKÓW

Badania zostały przeprowadzone w regionie Emilia Romagna na grupie 90, celowo dobranych, respondentów: mężczyzn w wieku powyżej 59 lat. Zostały im zadane następujące pytania: jakie są przyczyny ich samotności; w jaki sposób spędzają czas wolny; czy korzystają ze wsparcia instytucjonalnego i /lub pozainstytucjonalnego (100% odpowiedzi twierdzących); z jakich usług korzystają; jakie są wady samotności w ich odczuciu; czy samotność wpływa na stan ich zdrowia (100% odpowiedzi twierdzących); w jaki sposób samotność wpływa na ich stan zdrowia; czy uczestniczą w życiu społecznymi w jaki sposób; czego im najbardziej brakuje w życiu; jakie mają problemy. Poniżej zaprezentuję, jakich odpowiedzi udzielili i jakie wnioski można wysunąć na podstawie udzielonych odpowiedzi.

¹⁵ B. Szatur-Jaworska. Podstawy gerontologii społecznej..., jw. s.63-64

Wykres 1. Przyczyny samotności seniorów w regionie Emilia Romagna

Źródło: opracowanie własne

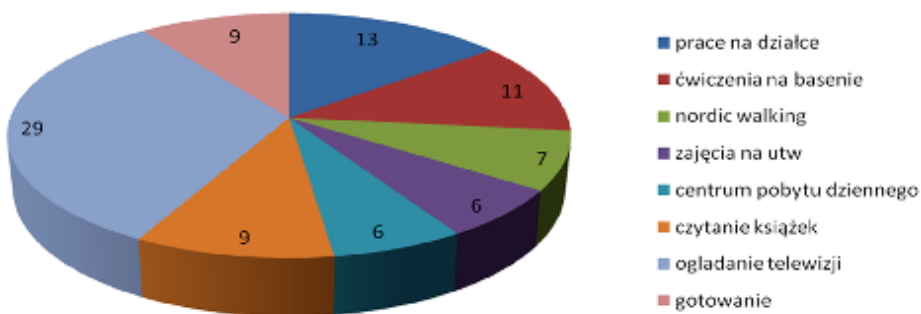
Najwięcej respondentów doświadczyło samotności na skutek śmierci bliskich osób. Kolejną przyczyną jest fakt zamieszkania dzieci w innym mieście/ państwie i zmniejszenie częstotliwości kontaktów z nimi. Najmniej wskazań dotyczyło: świadomego wyboru, starokawalerstwa lub długotrwałej choroby. (Wykres 1)

Najbardziej popularnym sposobem spędzania czasu wśród samotnych seniorów jest oglądanie telewizji, na drugim miejscu uplasowały się prace na działce. Najmniej interesujące są dla nich zajęcia w uniwersytetach trzeciego wieku oraz w centrach pobytu dziennego. (Wykres 2)

Najwięcej respondentów korzystało z pomocy finansowej w postaci zasiłków celowych, niewiele mniej zdecydowało się na korzystanie z usług świadczonych przez badanti. Najmniej zdecydowało się na skorzystanie z pomocy w gotowaniu i zakupach. (Wykres 3)

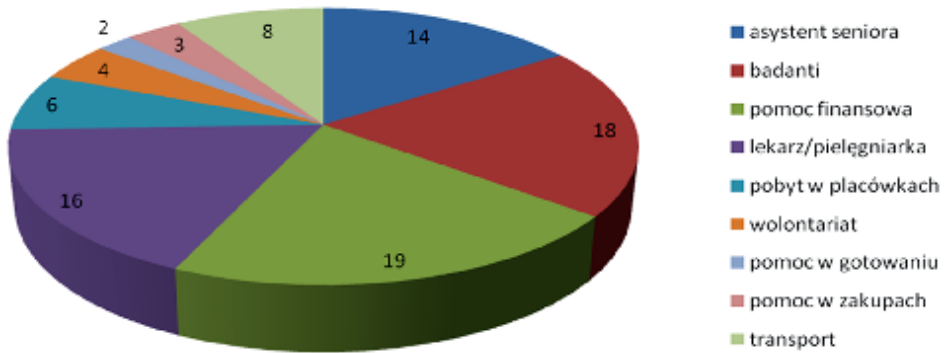
Respondenci uznali, że najbardziej dotkliwą wadą samotności jest brak możliwości porozmawiania z drugim człowiekiem oraz poczucie braku sensu życia. Najmniej dotkliwą wadą samotności jest obawa przed samotną śmiercią oraz mniejsze możliwości finansowe niż w czasie aktywności zawodowej. (Wykres 4)

Wykres 2. Sposób spędzania wolnego czasu przez seniorów z regionu Emilia Romagna

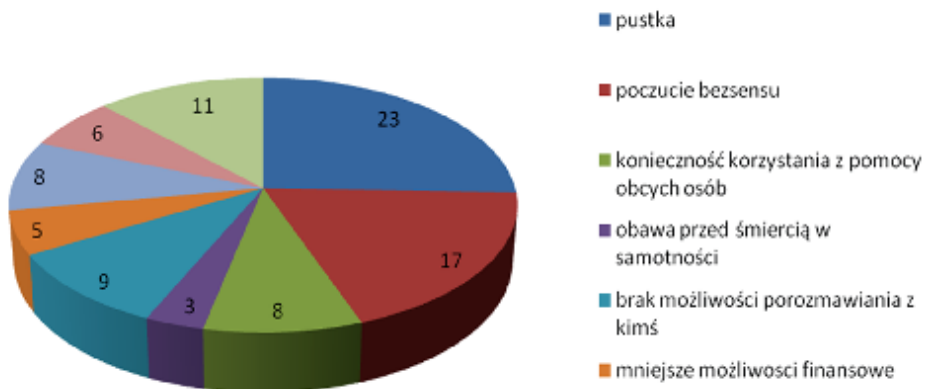
Źródło: opracowanie własne

Wykres 3. Rodzaje wsparcia uzyskiwanego przez seniorów z regionu Emilia Romagna

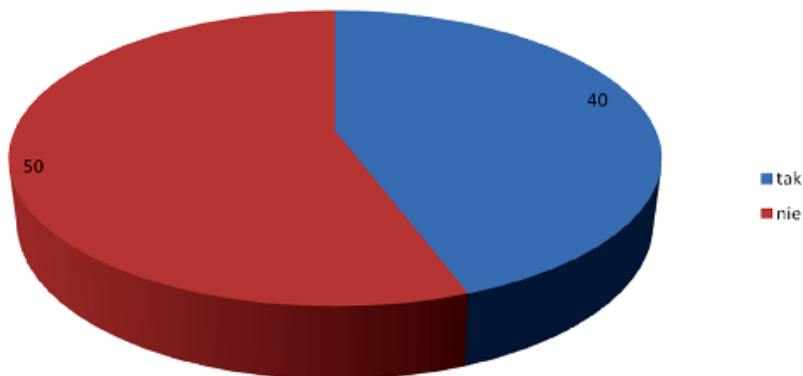
Źródło: opracowanie własne

Wykres 4. Wady samotności wskazane przez seniorów z regionu Emilia Romagna

Źródło: opracowanie własne

Wykres 5. Czy seniorzy z regionu Emilia Romagna uczestniczą w życiu społecznym?

Źródło: opracowanie własne

Ponad połowa ankietowanych nie uczestniczy w życiu społecznym. Ci, którzy uczestniczą decydują się na: branie udziału w akcjach organizowanych dla osób starszych oraz lobbowaniu na rzecz seniorów i działaniach wolontarystycznych, głównie na rzecz swoich rówieśników. (Wykres 6)

Zdecydowana większość respondentów wskazała, że samotność wpływa negatywnie na ich zdrowie psychiczne, przyczyniając się do depresji i dużego spadku poczucia własnej wartości. (Wykres 7)

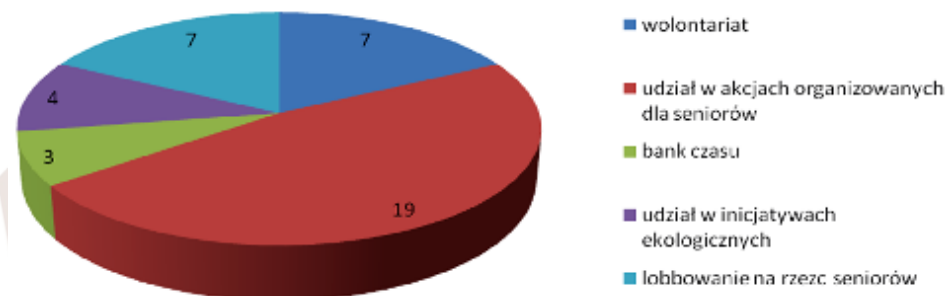
Respondenci najdotkliwiej odczuwają brak bliskiej osoby oraz problemy zdrowotne. Najmniej brakuje im pasji i, co dziwi w kontekście poprzednich odpowiedzi, troski innych osób. (Wykres 8)

Najwięcej respondentów odczuwa problemy finansowe oraz zdrowotne; najmniej problematyczne są dla nich kontakty z innymi oraz niskie poczucie własnej wartości. (Wykres 9)

8. SENIORZY Z REGIONU EMILIA ROMAGNA I ICH DOŚWIADCZENIA ZWIĄZANE Z SAMOTNOŚCIĄ

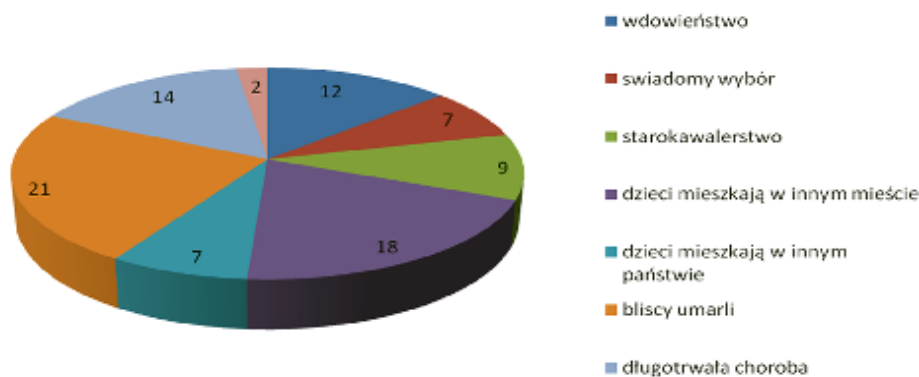
W niniejszej części artykułu zaprezentuję fragmenty wybranych wypowiedzi respondentów na temat samotności. Andrea (64) czym jest dla mnie samotność? Całe życie podporządkowałem swojej karierze zawodowej. Pracowałem na awans społeczny, na uznanie. Nie miałem czasu, ani ochoty na złożenie rodziny. Kobiety

Wykres 6. W jaki sposób seniorzy z regionu Emilia Romagna uczestniczą w życiu społecznym?

Źródło: opracowanie własne

Wykres 7. Wpływ samotności na zdrowie seniorów z regionu Emilia Romagna

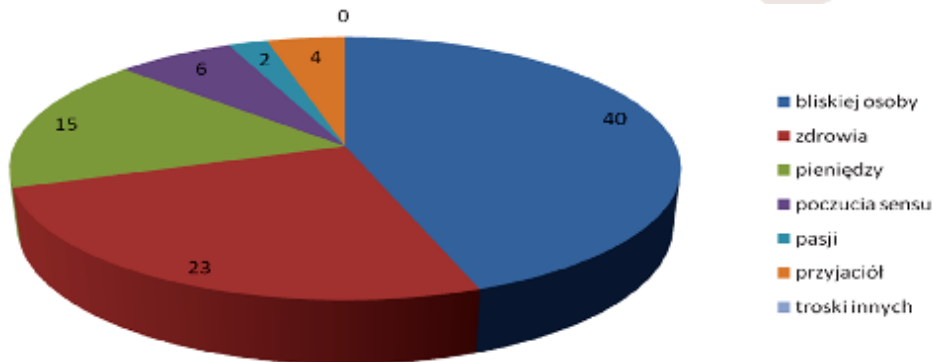
Źródło: opracowanie własne

pojawiały się w moim życiu, szybko zniknęły, na ich miejsce pojawiały się kolejne, a potem następne. I tak upłynęło mi życie. Koledzy zakładali rodziny, mieli dzieci, potem wnuki, a ja miałem swoją pracę. Po raz pierwszy poczułem się samotny, gdy zachorowałem. Nie było koło mnie żadnej bliskiej osoby, tylko obcy, którym płaciłem za opiekę. Kolejny kryzys nastąpił w momencie odejścia z pracy. Nie miałem co robić i nie miałem z kim rozmawiać, spędzać czasu. Tyle wolnego czasu jeszcze nie miałem. Tak niepotrzebny się jeszcze nie czułem. Owszem pojawiły się kobiety zainteresowane, z tym, że nie mną, a moimi pieniędzmi. Samotność jest najgorszym co może spotkać człowieka.

Mario (72) Moja żona umarła, dzieci wyjechały z kraju, wnuków nie mam. To są przyczyny mojej samotności. Jestem jeszcze sprawny i sam zajmuję się swoim mieszkaniem. Czuję jednak, że z każdym rokiem zaczyna brakować mi sił. Za rok, może dwa będzie trzeba pomyśleć o zamieszkaniu w instytucji stałego pobytu. Tam będę mniej samotny. W otoczeniu ludzi takich jak ja.

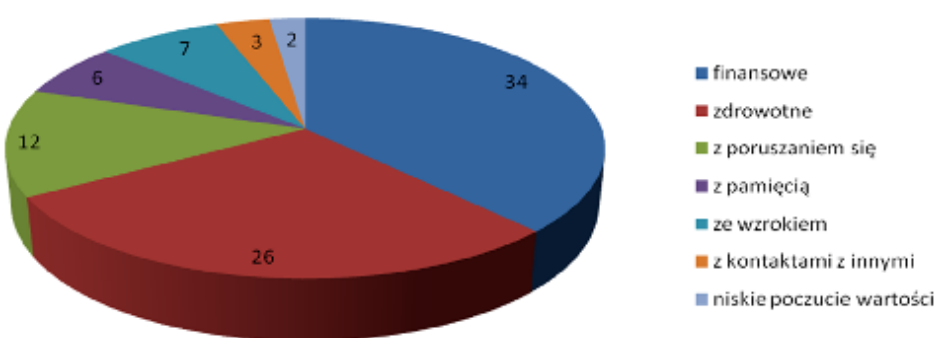
Carlo (60) Dlaczego jestem sam? Nie trafiłem na nikogo kto by mnie prawdziwie pokochał. Miałem dwie żony. Każda z nich odeszła. Dzieci nie miałem. Jestem raczej typem odludka, więc znajomych też nie mam. Nikt mnie nie potrzebuje, nikomu nie jestem potrzebny. Tydzień temu upa-

Wykres 8. Czego brakuje w życiu samotnym seniorom z regionu Emilia Romagna?

Źródło: opracowanie własne

Wykres 9. Jakie mają problemy seniorzy z regionu Emilia Romagna?

Źródło: opracowanie własne

dłem i złamałem nogę. Nie byłem w stanie doczołgać się do telefonu. Zasiałem. Gdyby nie pani, która się mną opiekuje nie wiem ile bym tak leżał i co by się ze mną działo. Nie chce mi się wychodzić do ludzi. Chociaż wiem, że powinienem. Wśród ludzi wcale nie czuje się mniej samotny.

Andrea (79) Mieszkam w domu stałego pobytu. Ze mną w pokoju mieszka jeszcze dwie osoby. W domu stałego pobytu nie czuję się samotny. Bardziej samotny byłem mieszkając we własnym domu. Tam nie było zupełnie nikogo. Tylko cisza. Mam dzieci i wnuki, ale z powodu zobowiązań zawodowych nie są w stanie się mną zajmować. Nie mam im tego za złe. Sytuacja ekonomiczna w kraju jest zła i muszą jakoś sobie radzić? Jakie są wady samotności? Pustka, poczucie bezsensu, poczucie że nikt mnie nie potrzebuje.

Luigi (59) Jestem samotny na skutek rozvodu. Nie czuję się jednak prawdziwie samotny. Jestem wolontariuszem w domu stałego pobytu i dotrzymuję towarzystwa osobom starszym. Lubię czuć się potrzebny, a oni mnie potrzebują. Chcą ze mną rozmawiać, chcą żebym chodził z nimi na spacer. Wielu z nich mówi, że beze mnie nie daliby sobie rady psychicznie. Pobyt w tym miejscu działa na nich przygnębiająco.

Luca (82) Samotność oznacza dla mnie samotne zmaganie się z chorobą, samotne umieranie, samotne robienie zakupów, samotne przygotowywanie posiłków. Moją samotność potęguje fakt, że na skutek problemów z poruszaniem się jestem skazany na życie w domu. Opuszczanie go wymaga zbyt wiele wysiłku. Nie mam siły by podejmować ten trud. Odwiedzają mnie wolontariusze, którzy czytają mi książki. Mam także własną opiekunkę, która codziennie do mnie przychodzi i pomaga w domu. Mimo to jestem samotny.

Silvio (66) Samotność wiąże się dla mnie z cierpieniem, poczuciem pustki, brakiem życzliwych osób dookoła. Jestem sam, gdyż moja żona umarła. Nie mieliśmy dzieci. Teraz jestem sprawny, ale z upływem lat będę podupadał na zdrowiu i będę zmuszony przenieść się do domu stałego pobytu. Czy wtedy będę mniej samotny niż teraz? Możliwe, chociaż nje jestem o tym przekonany.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, iż: samotność jest dotkliwym problemem dla seniorów zamieszkujących region Emilia Romagna. Większość osób stało się samotnymi na skutek różnych okoliczności życiowych, nie w wyniku świadomego wyboru. Seniorzy z badanego regionu mają dosyć dobrą sytuację finansową, co umożliwia im w miarę swobodne korzystanie z usług świadczonych dla tej grupy wiekowej przez wyspecjalizowane instytucje.

Samotność negatywnie wpływa na ich funkcjonowanie w pozostałych dziedzinach życia, determinuje ich samopoczucie, a wręcz wpływa na stan zdrowia psychicznego. Samotne osoby starsze bardzo potrzebują towarzystwa innych osób. Jest to dla nich ważniejsze niż dobra materialne. Równie istotne jest dla nich zdrowie i poczucie bycia użytecznym dla innych. Stąd tak wielu seniorów uczestniczy lub deklaruje chęć uczestniczenia w działaniach wolontarystycznych.

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł ma za zadanie przybliżyć różne aspekty samotności seniorów – mieszkańców włoskiego regionu Emilia Romagna. W artykule zostaną zaprezentowane wyniki badań przepro-

wadzonych wśród mieszkańców tego regionu, mające na celu przybliżyć metody przystosowania seniorów do samotności oraz sposoby radzenia sobie z tym uciążliwym stanem. Zostaną także omówione wybrane usługi świadczone przez poszczególne instytucje mające na celu zapobieganie wykluczeniu i marginalizacji społecznej seniorów. Jak również zostaną zaprezentowane fragmenty wypowiedzi osób starszych – mieszkańców Emilii Romagna na temat samotności. W artykule wyodrębniono następujące podtytuły: samotność seniora w ujęciu teoretycznym, samotność a marginalizacja i wykluczenie osoby starszej, kryzysy w starości i sposoby ich przewycięzania (ze szczególnym uwzględnieniem) samotnych seniorów, wsparcie instytucjonalne i pozainstytucjonalne samotnego seniora, style życia (samotnych) seniorów, formy przystosowania osoby starszej do samotności, badania własne - prezentacja wyników, seniorzy z regionu Emilia Romagna i ich doświadczenia związane z samotnością, podsumowanie.

SUMMARY

Different faces of the solitude of the senior. Conclusions based on own examinations conducted amongst residents of the region Emilia Romagna

The present article has the task of introducing the solitude of seniors to various aspects - of residents of the Italian region Emilia Romagna. Presented findings will stay in the article conducted amongst residents of this region, methods being aimed at moving closer of adapting seniors to the solitude and ways of dealing this troublesome state with. Also discussed chosen supplied services will

stay through individual preventing being aimed at institutions ruling out and the social marginalisation of seniors. As well as presented fragments of the statement of elderly people will stay - of residents of Emilia Romagna about the solitude. The following subtitles were distinguished in the article: solitude of the senior in the theoretical presentation, the solitude but the marginalisation and ruling elderly people out, crises into old ages and ways of overcoming them (with particular reference to) lonely seniors, institutional support and pozainstytucjonalne lonely senior, lifestyles (of singles) seniors, forms of adapting elderly people to the solitude, own examinations - presentation of results, seniors from the region Emilia Romagna and their experience connected with loneliness, summary.

BIBLIOGRAFIA

- Dyczewski L. Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze. Lublin 1994
- E-care e anziani fragili. Una sperimentazione tra Bologna e Ferrara, 2009
- Gli anziani nelle nostre case e nelle nostre città. Il maltrattamento, 2011
- Gli anziani nella rete. Indagine sulle relazioni sociali e i bisogni socio-sanitari degli ultrasessantacinquenni in provincia di Modena, 2001
- Steuden S. Psychologia starzenia się i starości. Wyd. Naukowe PAN. Warszawa 2012
- Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dziegielewska M. Podstawy gerontologii społecznej. OW Aspra-Jr. Warszawa 2006
- Zych A. Słownik gerontologii społecznej. Wyd. Akademickie Żak. Warszawa 2001
- Strony internetowe
www.regione.emilia.romagna.it
www.encyklopedia.pwn.pl